

RKC Rapport Klimaatambities

Rekenkamercommissie waterschap Hollandse Delta

7 maart 2022

status: definitief



Onderzoekers:

Wouter van Riel, secretaris RKC

André Hengeveld, voorzitter RKC

Inhoud

1	Inleiding en onderzoeksaanpak	3
1.1	Inleiding.....	3
1.2	Onderzoeksvragen.....	3
1.3	Afbakening	3
1.4	Aanpak en referentiekader.....	4
1.5	Definities	4
2	Conclusies en aanbevelingen	6
2.1	Conclusies	6
2.2	Aanbevelingen	7
3	Bevindingen	8
3.1	Samenvatting Klimaatmonitor	8
3.2	Realisatie van geplande maatregelen.....	9
3.3	Risico's.....	13
3.4	Budget.....	14
3.5	Aanpak realisatie van ambities	14
3.6	Rapportage	15
	Referenties	17
	Bijlage 1. Geïnterviewde functionarissen	19

1 Inleiding en onderzoeksaanpak

1.1 Inleiding

Begin 2019 heeft het waterschap het rapport 'Maat op Klimaat'¹ opgesteld dat beschrijft wat het waterschap wil doen op de thema's Klimaatadaptatie, Energieneutraal en Duurzaam en Circulair. Voor elk van die thema's is vervolgens een 'routekaart' opgesteld waarin doelstellingen en acties zijn uitgewerkt^{2 3 4}. Per thema zijn lange termijn doelstellingen benoemd en zijn voor 2018 en volgende jaren stappen genoemd.

Als lange termijn doelen zijn in 'Maat op Klimaat'¹ bepaald:

- een daadkrachtige en flexibele voorbereiding op het snel veranderende klimaat
- in 2030 de kerntaken volledig energieneutraal uit te voeren en het gebruik van fossiele brandstoffen en de CO₂-uitstoot zoveel mogelijk te hebben teruggebracht
- de kerntaken worden in 2030 voor 50 % en in 2050 voor 100 % circulair uitgevoerd

Het doel van het onderzoek is om inzicht te krijgen in de stand van zaken van de uitvoering van de voorgenomen acties per thema, uitgaande van de opgestelde routekaarten.

Dit onderzoek is relevant, omdat het thema 'Klimaat' steeds vaker een in het oog springend onderwerp is, waar ook in de (inter)nationale media relatief veel aandacht aan wordt besteed. Goede voorbeelden hiervan zijn de Klimaatop in Glasgow en de overstromingen in Zuidoost Nederland in juli 2021. Om deze redenen is het relevant om inzicht te krijgen in de ontwikkeling van waterschap Hollandse Delta op dit vlak.

1.2 Onderzoeksvragen

De hoofdvraag van het onderzoek is:

Liggen de activiteiten van het waterschap voor het realiseren van haar ambities Klimaatadaptatie, Energieneutraal en Duurzaam en circulair op schema conform de routekaarten?

De volgende deelvragen zijn hieruit afgeleid:

1. Zijn de in de routekaarten beschreven voorgenomen maatregelen en acties voor de jaren 2018/2020, gericht op het realiseren van de lange termijn doelstellingen in 2030 en 2050, uitgevoerd?
2. Welke obstakels en risico's worden onderkend?
3. Welk budget wordt besteed aan het realiseren van de beschreven ambities?
4. Hoe is de aanpak van het realiseren van de ambities georganiseerd?
5. Hoe is de VV geïnformeerd over de voortgang van de realisatie van de ambities?

1.3 Afbakening

De in 2018 vastgestelde klimaatambities hebben in de jaren daarna uitwerking gekregen waarbij het begrip 'klimaatadaptatie' de volgende nadere indeling kreeg, te weten Ruimtelijke Adaptatie,

¹ Waterschap Hollandse Delta, 'Maat op klimaat - Op weg naar een veilige en schone toekomst' (Ridderkerk, 31 januari 2019).

² Cirkellab, 'Routekaart Innovatie', januari 2018.

³ Waterschap Hollandse Delta, 'Samen kijken naar water - Routekaart Ruimtelijke Adaptatie 2019-2022', december 2019.

⁴ Waterschap Hollandse Delta, 'WSHD Energieneutraal 2030 - Routekaart 2018-2030', 22 november 2018.

Energie neutraal en Duurzaam en Circulair. De gestelde ambities, maatregelen en acties die voor deze thema's noodzakelijk geacht worden, zijn in programma's, parallel aan de kerntaken, ondergebracht.

Inmiddels zijn de thema's Energie neutraal en Duurzaam en Circulair tot één programma samengebracht, programma CDE. In de huidige situatie zijn er derhalve twee programma's: Ruimtelijke Adaptatie en CDE (Circulair, Duurzaam en Energie). In dit rapport zullen deze apart van elkaar beschreven worden.

In dit onderzoek wordt de effectiviteit van (voorgenomen) maatregelen om de klimaatambities te realiseren niet getoetst.

De RKC is zich ervan bewust dat diverse activiteiten voor realisatie van klimaatambities reeds aanwezig zijn binnen de kerntaken, zoals zorgdragen voor betrouwbare en toekomstbestendige primaire en regionale waterkeringen. Dit onderzoek richt zich op de routekaarten en programma's.

1.4 Aanpak en referentiekader

Het onderzoek is gestart met een analyse van relevante documentatie die beschrijft welke ambities het waterschap heeft ten aanzien van klimaat. Vervolgens zijn via interviews deze ambities en de bijbehorende acties en maatregelen nader toegelicht en is de opgehaalde informatie uit de documenten geverifieerd.

Bij het onderzoek zijn de volgende documenten als referentie gebruikt:

- Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie 2018⁵; dit programma geeft zeven ambities weer, te weten kwetsbaarheden in beeld brengen, risicodialogen voeren, uitvoeringsagenda's opstellen, meekoppelkansen bepalen, stimuleren en faciliteren, reguleren en borgen en handelen bij calamiteiten.
- Klimaatakkoord tussen Rijk en Unie over de periode 2010 – 2020⁶; dit akkoord gaat in op de doelstellingen en rol van de waterschappen om de landelijke klimaatdoelstellingen te realiseren met behulp van projecten en activiteiten. Met het aflopen van het Klimaatakkoord Unie – Rijk 2010-2020, het aflopen van de MJA3 en de nieuwe afspraken uit het Klimaatakkoord 2019 ontstaat er een natuurlijk moment om de gehanteerde uitgangspunten en definities in de Klimaatmonitor Waterschappen te herijken en verbreden.
- Klimaatmonitor⁷; deze monitor geeft jaarlijks de stand van zaken weer bij de waterschappen op het gebied van de klimaatdoelstellingen.
- Routekaarten WSHD; op basis van het ambitieplan "Maat op Klimaat" zijn voor Ruimtelijke adaptatie en Energie routekaarten opgesteld met daarin beschreven doelstellingen, maatregelen en activiteiten. Voor Circulair en duurzaam is wel een routekaart opgesteld maar die betreft alleen het thema "Innovatie"

1.5 Definities

Voordat de thema's nader worden uitgewerkt, is het belangrijk enkele begrippen nader te definiëren.

⁵ Ministerie van Infrastructuur en Milieu en Ministerie van Economische Zaken, 'Deltaprogramma 2018 - Doorwerken aan een duurzame en veilige delta', september 2017.

⁶ Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer e.a., 'Klimaatakkoord Unie en Rijk 2010 - 2020', 12 april 2021.

⁷ Arcadis, 'Klimaatmonitor Waterschappen - Verslagjaar 2020', 17 september 2021.

- Ruimtelijke Adaptatie. Hieronder verstaat WSHD het gezamenlijk optrekken van gemeenten, waterschappen, provincies en het Rijk om de aanpak van wateroverlast, hittestress, droogte en de gevolgen van overstromingen te versnellen en intensiveren¹. De inbreng van het waterschap wordt hierbij concreet benoemd. Zie ook paragraaf 2.2.1.
- Klimaatadaptatie. Hieronder verstaat WSHD naast ruimtelijke adaptatie ook de inspanningen die voortvloeien uit het Deltaplan waterveiligheid en het Deltaplan Zoet Water³.
- Energieneutraal. Hieronder verstaat WSHD dat evenveel hernieuwbare energie wordt opgewekt als er in de activiteiten van het waterschap wordt gebruikt⁴.
- Circulair en duurzaam. Het doel van duurzaamheid en circulair handelen is om de impact van het menselijk handelen te beperken tot het tempo waar de aarde in kan voorzien, zowel qua grondstoffen en materialen als ook energie en natuurwaarden¹.

2 Conclusies en aanbevelingen

2.1 Conclusies

Naar aanleiding van de bevindingen komt de RKC tot de volgende conclusies.

1. Voortvarend opgepakt

Met het ambitiesdocument 'Maat op klimaat' heeft waterschap Hollandse Delta helder gemaakt welke ambities zij nastreeft om klimaatverandering en nadelige effecten daarvan te reduceren. Vervolgens zijn er voortvarend programma's opgezet om de realisatie van de ambities te concretiseren. Deze programma's hebben op hun beurt veel energie gestoken in het onder de aandacht brengen, zowel intern als extern, van de thema's ruimtelijke adaptatie, energieneutraal, duurzaamheid en circulariteit.

2. Onduidelijke relatie tussen huidige geplande activiteiten en ambities

Het is onduidelijk in hoeverre de geplande activiteiten en maatregelen toereikend zijn om de gestelde ambities in Maat op Klimaat in 2030 en 2050 te behalen, mede omdat de ambities niet smart zijn geformuleerd. Als deze relatie niet zichtbaar wordt gemaakt, is het de vraag hoe vastgesteld kan worden dat de ambities gerealiseerd gaan worden. KPI's die in deze sturing kunnen faciliteren, ontbreken.

3. Prioriteit voor de realisatie van klimaatambities is laag

In algemene zin concludeert de RKC dat de prioriteit bij zowel de VV als het College voor het realiseren van de klimaatambities laag is, hetgeen risicovol is voor het realiseren van de ambities.

De beperkte prioritering bij het College betreffende klimaatambities uit zich als volgt. Zo is de wijze waarop de programma's in de kerntaken worden ingebed onduidelijk en ook deze inbedding niet in voorbereiding. Ook zijn de ingestelde stuurgroepen nog niet volledig operationeel: van de drie ingestelde stuurgroepen is er één enkele keren bijeen geweest. Er is geen totaaloverzicht over de middelen die aan het realiseren van de klimaatambities besteed (gaan) worden.

De status van geplande programma-activiteiten in relatie tot de in 2018 gekozen doelstellingen is transparant bij energieneutraal en deels bij ruimtelijke adaptatie, maar niet bij duurzaamheid en circulariteit. Monitoring van de algehele voortgang is daarmee slechts beperkt mogelijk.

4. Weinig sturing door de VV

De VV is de afgelopen jaren weinig sturend geweest op het gebied van klimaatambities en heeft het College niet gevraagd gerichte informatie te leveren om de voortgang van de realisatie van de ambities in beeld te brengen. Derhalve heeft de VV onvoldoende zicht op de mate waarin de gestelde kaders voor klimaatambities ook daadwerkelijk worden gerealiseerd of op schema liggen.

5. Kwetsbaarheid in behalen energieneutraal

Het waterschap is kwetsbaar in het behalen van de doelen voor energieneutraal, omdat zij sterk afhankelijk is van een derde partij. Veranderingen in de samenwerking met deze partij, of in regelgeving die deze samenwerking beïnvloeden, heeft een direct en negatief effect op doelrealisatie.

2.2 Aanbevelingen

De RKC doet op basis van de genoemde conclusies de volgende aanbevelingen:

Aanbevelingen aan het College van D&H

1. Maak de stand van zaken bij de realisatie van de klimaatdoelstellingen concreet
2. Bezie in hoeverre er ook zonder afhankelijkheid van een individuele derde partij andere mogelijkheden zijn om de doelstellingen in te vullen.
3. Bepaal binnen Duurzaam en Circulair welke onderwerpen concreet gemaakt kunnen worden en geef daarbij de te bereiken resultaten aan
4. Maak de aan de klimaatdoelstellingen bestede middelen binnen de P&C-documenten in een totaaloverzicht zichtbaar
5. Stel een plan van aanpak op voor de inbedding van de programma-activiteiten binnen de kerntaken en gebruik daarbij de noodzakelijke stuurgroep-activiteiten als startpunt.

Aanbevelingen aan de VV

1. Bepaal voor de periode tot 2030 welke prioriteiten in de klimaatdoelstellingen gewenst zijn en bepaal tevens de hoofdlijnen die voor sturing relevant zijn.
2. Geef in de aanpak van bestuurlijke informatie (VV-werkgroep KPI's) aan hoe de VV deze hoofdlijnen wenst te monitoren
3. Leg als VV het accent op het sturen van deze hoofdlijnen en houdt deze wijze van sturen vast

3 Bevindingen

3.1 Samenvatting Klimaatmonitor

De Klimaatmonitor Waterschappen⁷ onderzoekt en presenteert jaarlijks de voortgang van de ambities van waterschappen voor klimaat en duurzaamheid, zowel per waterschap als voor de gehele sector. Daarnaast is deze monitor ook een goed instrument voor de individuele waterschappen om te sturen op beleid en projecten op het gebied van CO₂-uitstoot, energiebesparing en duurzame energie.

De Klimaatmonitor 2020 volgt en rapporteert over de hoofdlijnen uit het Klimaatakkoord Rijk en Unie⁶, te weten:

1. 30 % energie-efficiënter en zuiniger werken tussen 2005 en 2020; De doelstelling om per jaar gemiddeld 2% energie- efficiency verbetering te realiseren (30% over de periode 2005 – 2020) is ruimschoots behaald. In de MJA-periode 2009 – 2020 is een energie-efficiency verbetering gerealiseerd van gemiddeld 3,8% per jaar.
2. 40 % zelfvoorzienend door eigen duurzame energieproductie in 2020; In het Klimaatakkoord Unie en Rijk 2010 -2020 en het SER Energieakkoord is afgesproken om in 2020 40% zelfvoorzienend te zijn door eigen duurzame energieproductie. Deze doelstelling is reeds in 2019 behaald, toen 40,3% van het energieverbruik in de sector afkomstig was van zelf opgewekte duurzame energie. Dit percentage is in 2020 verder gestegen naar 43,2%.
3. 30 % minder uitstoot van broeikasgas tussen 1990 en 2020 ; De ambitie is om de CO₂-voetafdruk van 1990 in de periode tot 2020 met 30% te verminderen. Op basis van de gerapporteerde gegevens blijkt dat de waterschappen in de periode 2005 – 2020 een vermindering van 68% (315 kiloton CO₂) hebben gerealiseerd. De doelstelling is hiermee ruim behaald
4. 100 % duurzame inkoop in 2015; De doelstelling die in het Klimaatakkoord Unie en Rijk 2010 – 2020 is afgesproken, is om in 2015 100% duurzaam in te kopen. Uit de Waterschapsspiegel 2016 blijkt dat het gemiddeld percentage duurzaam inkopen in 2015 98% is. De afspraak over duurzaam inkopen is in 2016 opgevolgd door het Manifest Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (MVI). Om de bedrijfsvoering verder te verduurzamen, hebben de waterschappen begin 2017 daarnaast de Green Deal Duurzaam GWW 2.0 (Grond-, Weg-, en Waterbouw) ondertekend.
5. de waterschappen verminderen de CO₂-uitstoot van vervoerskilometers in het werkverkeer en in het woon-werkverkeer; In het Klimaatakkoord Unie en Rijk 2010 – 2020 is de ambitie opgenomen om de CO₂-uitstoot van mobiliteit te reduceren. De CO₂-voetafdruk van de waterschappen bestaat voor 12% uit emissies ten gevolge van personenvervoer. De absolute en relatieve CO₂-uitstoot ten gevolge van vervoer is ten opzichte van de Klimaatmonitor verslagjaar 2019 afgenomen. Dit is grotendeels het gevolg van de COVID-19 pandemie.

Voor de waterschappen wordt aanbevolen om ervoor zorg te dragen dat ze uiterlijk in 2025 gecertificeerd zijn op de CO₂-prestatieladder van de Unie. Daarnaast wordt aanbevolen dat de waterschappen de kwaliteit van data omtrent mobiliteit en vervoer verbeteren en verdiepen in het licht van de aankomende regeling 'Normerende regeling werkgebonden personenmobiliteit'. Deze regeling wordt naar verwachting per 1 januari 2022 van kracht en geldt voor werkgevers met meer dan 100 werknemers. Deze normerende regeling heeft betrekking op zowel zakelijk verkeer als woon-werkverkeer en zal betekenen dat zij vanaf 2022 jaarlijks hun CO₂-uitstoot van

werkgebonden mobiliteit moeten rapporteren en dat zij vanaf 1 januari 2026 moeten voldoen aan een bepaalde norm per gereisde kilometer.

In de zomer van 2021 is de Unie van Waterschappen begonnen met het opstellen van een nieuwe strategie voor de waterschappen waarbij zoveel mogelijk aangesloten zal worden bij bestaande methodieken en de systematiek en doelstellingen van het Klimaatakkoord. Dit proces van herijken en verbreden wordt gevoed door de ontwikkelingen in zowel beleid, wetgeving, doelstellingen (zoals Klimaatneutraliteit) en nieuw verkregen inzicht.

3.2 Realisatie van geplande maatregelen

Zijn de in de routekaarten beschreven voorgenomen maatregelen en acties voor de jaren 2018/2020, gericht op het realiseren van de lange termijn doelstellingen in 2030 en 2050, uitgevoerd?

3.2.1 Ruimtelijke adaptatie

Het doel in 2050 voor waterschap Hollandse Delta is als volgt gedefinieerd³: “Het lange termijn doel van WSHD voor ruimtelijke adaptatie is het beheersgebied van WSHD in 2050 waterrobuust en klimaatbestendig ingericht hebben zodat (negatieve) effecten van klimaatveranderingen worden beperkt.”

Om dit doel te bereiken, werkt het waterschap aan drie pijlers³:

- Voldoen aan het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie (DPRA) uitvoering te geven aan de daarin opgenomen opgaven.
- Samenwerken met overheidspartners en belanghebbenden.
- Bewegen naar de voorkant van ruimtelijke planprocessen.

Deze drie pijlers zijn in de routekaart verder geconcretiseerd in vier sporen met bijbehorende activiteiten, inclusief een planning (zie Tabel 1). Iedere activiteit in Tabel 1 is in de routekaart nader uitgewerkt.

Tabel 1. Sporen, activiteiten en planning uit Routekaart Ruimtelijke Adaptatie

Spoor 1 Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie en meekoppelkansen					
Kwetsbaarheden in beeld brengen	2018	2019			
Uitvoeren stresstesten samen met gemeenten	2018	2019			
Risicodialogen voeren en strategieën opstellen	2018	2019			
Uitvoeringsagenda's opstellen			2020	2021	
Meekoppelkansen pakken, voorkant ruimtelijke processen	2018	2019	2020	2021	2022
Staande opgaven en investeringsagenda's vergelijken	2018	2019	2020	2021	2022
Regionale opgaven in beeld brengen	2018	2019	2020	2021	2022
Participeren in ruimtelijke projecten gemeenten	2018	2019	2020	2021	2022
Spoor 2 Faciliteren en stimuleren (met burgers en gemeenten)					
Opstellen subsidieverordening voor ruimtelijke adaptatie	2018				
Doelgroepen definiëren		2019	2020	2021	2022
Speerpunten benoemen zoals watercomponent in plannen		2019	2020	2021	2022
Voorbeeldprojecten starten		2019	2020	2021	2022

Spoor 3 Communicatie (bewustwording vergroten)					
Communicatieacties en samenwerking	2018	2019	2020		
Aansluiten communicatietrajecten bij partners		2019	2020	2021	2022
Spoor 4 Ruimtelijk Adaptief handelen borgen binnen WSHD					
Borgen van adaptief handelen in (beleids)documenten	2018	2019	2020	2021	2022
Samenbrengen en actualiseren bestaand beleid	2018	2019	2020	2021	2022

De laatste jaren is er veel tijd gestoken in het opzoeken van samenwerking met externe stakeholders, zoals gemeenten. Met diverse gemeenten (Westvoorne, Nissewaard, Hellvoetsluis en Brielle) zijn uitvoeringsagenda's⁸ opgesteld, waarin gezamenlijke doelen, strategieën en concrete projecten met uren- en budgetraming, inclusief de te leveren bijdrage van het waterschap, zijn geformuleerd. Deze bijdrage van het waterschap is per gemeente en per onderwerp geconcretiseerd.

Deze focus op essentiële en randvoorwaardelijke samenwerking is een logische keuze, gezien het feit dat voor de ontwikkeling van strategieën voor ruimtelijke adaptie samenwerking tussen waterschappen en gemeenten noodzakelijk is. Voorbeelden van aantoonbaar afgeronde activiteiten zijn:

- Uitvoering stresstesten⁹
- Uitvoeringsagenda's voor diverse gemeenten⁸
- Participatie in ruimtelijke projecten van gemeenten
- Opstellen subsidieregeling
- Borgen van adaptief handelen in (beleids)documenten: opname tekst over Ruimtelijke Adaptatie en relatie tussen klimaatadaptatie en de kerntaken ('voldoende en schoon water' en 'waterketen') in het Waterbeheerprogramma 2022-2027¹⁰.

De RKC constateert dat de overige elf van de zestien (= 68 %) geplande activiteiten in Tabel 1 wel in gang zijn gezet, maar dat deze op een dusdanige wijze zijn geformuleerd dat concrete resultaten en voortgang lastig zijn te monitoren. Voorbeelden zijn: 'Doelgroepen definiëren', 'Communicatieacties en samenwerking' en 'Aansluiten communicatietrajecten bij partners'. Dat wil niets zeggen over het nut van deze activiteiten, maar voor het behalen van de ambitie in 2050 zijn ze vooral ondersteunend en faciliterend.

De RKC constateert dat de geformuleerde ambitie voor 2050 de benodigde inspanning voor waterschap Hollandse Delta niet scherp aangeeft. De mate van 'beperken van negatieve effecten van klimaatverandering' kan immers op veel manieren worden ingevuld. Het gevolg hiervan is dat de relatie tussen de huidige geplande activiteiten en de ambitie voor 2050 (waar staat waterschap

⁸ Gemeente Hoeksche Waard, 'Hoeksche Waard Klimaatbestendig - Uitvoeringsagenda Klimaatadaptatie'; Arcadis, 'Uitvoeringsagenda Eiland Voorne-Putten - Beschrijving activiteiten klimaatadaptatie 2021-2024'; Arcadis, 'Uitvoeringsagenda Brielle - Beschrijving activiteiten klimaatadaptatie 2021-2024'; Arcadis, 'Uitvoeringsagenda Westvoorne - Beschrijving activiteiten klimaatadaptatie 2021-2024'; Arcadis, 'Uitvoeringsagenda Hellevoetsluis - Beschrijving activiteiten klimaatadaptatie 2021-2024'; Arcadis, 'Uitvoeringsagenda Nissewaard - Beschrijving activiteiten klimaatadaptatie 2021-2024'; Arcadis, 'Strategie Klimaatadaptatie Voorne-Putten - Werkregio Voorne-Putten', 17 maart 2021.

⁹ Resultaten hiervan zijn in te zien op <https://klimaatadaptatienederland.nl/stresstest/monitor/kaart/>, te vinden onder 'Stresstest werkregio' wanneer op de gemeenten op de kaart wordt geklikt.

¹⁰ Waterschap Hollandse Delta, 'Waterbeheerprogramma 2022-2027', 31 maart 2021.

Hollandse Delta op weg naar 2050?) niet duidelijk is te maken, waardoor de effectiviteit van de genomen maatregelen lastig is te toetsen. Dat is grotendeels te verklaren doordat het waterschap zich conformeert aan het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie waarin iedere zes jaar herijking van de ambities plaatsvindt. Dat laat onverlet dat de relatie tussen activiteiten en de ambitie moeilijk te maken is.

3.2.2 Energieneutraal

De opgave voor Energieneutraal is beschreven in de Routekaart Energieneutraal⁴: waterschap Hollandse Delta wil in 2020 voor 70% energieneutraal zijn en in 2030 100%.

Het realiseren van de doelstelling energieneutraal in 2030 wordt door het waterschap aangepakt via de Trias Energetica: duurzaam besparen, duurzaam opwekken en duurzaam inkopen. De opwek kan op drie manieren of een combinatie daarvan worden gerealiseerd⁴:

- in eigen beheer en op eigen terrein
- door deelneming in opwekfaciliteiten van anderen, binnen of buiten de terreinen van het waterschap
- door facilitering van derden op terreinen of in wateren van het waterschap.

Uit de Klimaatmonitor 2020¹¹ blijkt dat waterschap Hollandse Delta in 2020 voor ca. 56% energieneutraal is. De eigen doelstelling voor 2020 is daarmee niet behaald. De doelstelling van 40% energieneutraal uit het Klimaatakkoord Unie – Rijk 2010 – 2020⁶ is wel behaald.

In de routekaart Energieneutraal⁴ is onderscheid gemaakt tussen maatregelen en acties op korte (2018 – 2019) en lange termijn (2020 – 2030). Voor de korte termijn ging het om het treffen van diverse inventarisaties voor het opwekken van energie, het aangehaakt zijn bij regionale strategieën en inventariseren van locaties voor windturbines. Deze activiteiten zijn afgerond. Bij zes rwzi's zijn zonneweides gerealiseerd en zijn enkele locaties voor windenergie bepaald. Intern zijn er in de organisatie 600 "slimme" meters geplaatst die het energiegebruik monitoren. Inmiddels resteert er nog één locatie voor een windmolenpark: Brielse Maasdijk in gemeente Nissewaard. Na realisatie van dit park stelt waterschap Hollandse Delta naar verwachting in 2025 voor 100 % energieneutraal te zijn.

In de routekaart wordt ook de koppeling naar ALM-studies (Asset Life cycle Management) genoemd. Deze studies moeten per rwzi in detail aangeven hoe deze energiezuinig kan opereren in de komende jaren. De ALM-studies van de afgelopen jaren gaan ook daadwerkelijk in op mogelijkheden voor duurzaamheid en energiebesparing^{12,13}. Uitwerking hiervan vindt plaats in Meerjaren Investeringsplannen, kadernota en begroting die aan de VV worden voorgelegd.

HVC is een publieke organisatie die o.a. duurzame energie produceert en eigendom is van 50 gemeenten en zes waterschappen, waaronder waterschap Hollandse Delta. Dit gedeelde aandeelhouderschap is essentieel in het behalen van de doelstelling voor Energieneutraal. Alle projecten die HVC realiseert voor de opwekking van duurzame energie, dus ook buiten het grondgebied van het waterschap, mogen naar rato van eigenaarschap toebedeeld worden aan

¹¹ Arcadis, 'Klimaatmonitor Waterschappen - Verslagjaar 2020', pag. 61.

¹² J. Smitsman, 'ALM-studie zuiveringskring Spijkenisse - Samenvatting fase 2; variantenstudie' (Ridderkerk: Waterschap Hollandse Delta, 28 augustus 2019).

¹³ J. Smitsman, 'ALM-studie zuiveringskringen Goeree-Overflakkee - Samenvatting fase 2; variantenstudie' (Ridderkerk: Waterschap Hollandse Delta, 28 augustus 2019).

waterschap Hollandse Delta. Er wordt momenteel door HVC ingezet op de realisatie van één windmolenparken (Nissewaard). De doelstelling voor 2030 kan daarmee behaald worden.

De RKC constateert een sterke afhankelijkheid van waterschap Hollandse Delta van de ontwikkeling van energieprojecten door derden op zijn eigen terreinen en/of het eigenaarschap van HVC. Verandering van de regels over het meetellen van de opwekking van energie door derden op terreinen van het waterschap of het toeschrijven aan de opwek buiten het beheergebied van het waterschap hebben consequenties voor het behalen van de doelstellingen.

3.2.3 Duurzaam en Circulair

De ambities voor dit thema zijn als volgt gedefinieerd¹⁴: “we handelen duurzaam en voeren onze taken in 2030 voor de helft circulair uit. In 2050 opereren we volledig circulair.”

Voor het thema ‘Duurzaam en circulair’ is in 2018 een routekaart innovatie² opgesteld. Het karakter hiervan is minder gericht op concrete stappen per jaar met bijbehorende acties, maar eerder een beschrijving wat nodig is om, onder welke condities, innovatie op een juiste manier in te vullen binnen het waterschap. Uit interviews blijkt deze routekaart innovatie niet meer actueel te zijn. Een routekaart die het thema ‘Duurzaam en circulair’ verder uitwerkt is in 2018 niet opgesteld, mede omdat het Opgaveplan Duurzaamheid 2016-2019¹⁴ nog van kracht was, waarin een stand van zaken, doelen en globale activiteiten zijn beschreven.

Ondanks dat er alleen een routekaart “Innovatie” is opgesteld, zijn er vanuit het programma wel degelijk diverse initiatieven ondernomen. Enkele concreet behaalde resultaten, zoals beschreven in Waterwerken 2020, zijn: duurzaam gemaal Comstrijen, duurzaam groenbeheer, inbedding van duurzaamheid in een raamcontract (ROK ITA) en duurzame bedrijfskleding. Daarnaast heeft dit programma relatief veel energie gestoken om de onderwerpen duurzaamheid en circulariteit onder de aandacht te brengen (via overleggen en presentaties) bij medewerkers binnen de kerntaken, de directie, het College en de VV. Een concreet resultaat hiervan is de inbedding van duurzaamheid en circulariteit in het Waterbeheerprogramma 2022-2027. Daarnaast is er met de afdeling Inkoop gewerkt aan een aanpak voor Duurzaam Grond-, Weg- en Waterbouw (GWW)¹⁵.

Actueel bepalend is het Programmaplan Duurzaam WSHD¹⁶, opgesteld in maart 2021, met in het verlengde daarvan een Agenda Duurzaam WSHD¹⁷ die in het voorjaar van 2022 worden vastgesteld. Deze documenten beschrijven de ambities van waterschap Hollandse Delta voor de komende jaren, maar missen nog, in de huidige status van het document, een uitwerking van de wijze waarop, inclusief planning, die ambities gerealiseerd gaan worden. Dat is opvallend, omdat informatie om deze uitwerking te maken immers voorhanden is. Reeds in maart 2020 is een rapportage opgesteld ‘Hollandse Delta circulair en duurzaam’¹⁸ met daarin diverse uitwerkingen, ontwikkelpaden en aanbevelingen. De inhoud van dit rapport is echter niet herkenbaar in het Programmaplan Duurzaam en Agenda Duurzaam.

¹⁴ E. Meuter, ‘Opgaveplan Duurzaamheid 2016-2019 - Tussenevaluatie en doorkijk’ (Waterschap Hollandse Delta, 12 februari 2018).

¹⁵ GWW is een landelijk initiatief voor partijen die actief zijn in de grond-, weg- en waterbouw. Zie <https://www.duurzaamgww.nl> voor meer informatie

¹⁶ ‘Programmaplan Duurzaam WSHD’.

¹⁷ Waterschap Hollandse Delta, ‘Agenda Duurzaam WSHD - Handelingskader duurzaam werken (status: concept)’, 8 november 2021.

¹⁸ R. Dijcker e.a., ‘Hollandse Delta circulair en duurzaam’ (Witteveen+Bos & Metabolic, 24 maart 2020).

Het gevolg van een ontbrekende activiteitenplanning is dat het niet toetsbaar is of de ambities voor 2030 en 2050 behaald kunnen worden, omdat onduidelijk is wanneer welke maatregelen welk effect realiseren.

Belangrijkste bevindingen:

- Voor het thema Ruimtelijke Adaptatie zijn diverse geplande activiteiten uitgevoerd (met name van samenwerking met gemeenten), maar in hoeverre het toereikend is om de gestelde ambitie te bereiken, is niet duidelijk vast te stellen
- Voor het thema Energieneutraal verwacht het waterschap haar ambitie voor 2030 te realiseren, maar is zij sterk afhankelijk van de partner HVC.
- Voor het thema Duurzaam en Circulair is niet toetsbaar of de ambities voor 2030 en 2050 behaald kunnen worden

3.3 Risico's

Welke obstakels en risico's worden onderkend?

Uit de interviews komt vooral naar voren dat de verbinding tussen de programma's en de kerntaken niet altijd vanzelfsprekend is, ondanks de inbreng bij de totstandkoming van het Waterbeheerprogramma 2022-2027. Dit uit zich met name bij capaciteitsvragen waarbij de programma's inzet vragen van medewerkers binnen kerntaken die niet altijd geleverd kan worden, omdat daar te weinig tijd voor is en de onderwerpen van de programma's vaak als 'extra' worden gezien. Daarmee krijgen ze relatief weinig prioriteit. Ter illustratie, in het Programmaplan Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie 2020-2021¹⁹ wordt daarover al het volgende geschreven: "Over twee jaar zal geëvalueerd worden in hoeverre Ruimtelijke Adaptatie geborgd en geïmplementeerd is in de organisatie. Gezien de opgave is het de verwachting dat de programmaorganisatie een coördinerende, ontwikkelende, stimulerende en/of monitorende functie krijgt of blijft behouden". Dat was bij het opstellen van het Programmaplan de inschatting die momenteel zeker nog niet tot realisatie kan leiden. De vraag rijst of ook een andere inrichting van de kerntaken aan de orde moet komen. Het niet vanzelfsprekend beschikbaar krijgen van benodigde capaciteit is een risico.

Een ander genoemd risico is een gemis aan gelijke prioritering van de thema's bij directie, College en VV. De vraag waar de eindverantwoordelijkheid voor het onderwerp Klimaatdoelstellingen ligt, is bij het opstellen van het Ambitieplan in 2018, niet expliciet beantwoord. De prioriteit ligt op dit moment vooral bij de uitvoering van de kerntaken in plaats van het onderbrengen van de programma's in de kerntaken. Gezien het grote belang en de betekenis van de klimaatdoelstellingen acht de RKC dit als risicovol.

In contrast met de thema's Ruimtelijke Adaptatie en Energieneutraal is Duurzaam en Circulair op dit moment onvoldoende concreet vertaald naar doelen, activiteiten en middelen om de ambities in 2030 en 2050 te behalen.

Belangrijkste bevindingen:

¹⁹ J. Callenfels, M. Aartsen, en S. Duifhuizen, 'Programmaplan Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie 2020-2021' (Waterschap Hollandse Delta en TwynstraGudde, 26 augustus 2020), pag. 5.

- De programma's zijn nog niet zodanig uitgewerkt dat inpassing binnen de kerntaken snel en soepel kan verlopen
- Beperkte prioritering van de programma's bij directie, College en VV is, gezien het belang van de onderwerpen, risicovol

3.4 Budget

Welk budget wordt besteed aan het realiseren van de beschreven ambities?

Er is geen apart budgetbedrag voor de beschreven ambities vastgesteld. Het programma Ruimtelijke Adaptatie heeft voor 2021²⁰ en 2022²¹ voor elk jaar wel gespecificeerde begrotingscijfers opgesteld, maar deze cijfers zijn niet in de algehele Programmabegroting^{23, 23} vermeld. In de WSHD-begrotingen wordt bij twee onderdelen wel ingegaan op klimaat-onderwerpen en ambities maar worden geen bedragen vermeld.

Wat opvalt is dat in de WSHD-programmabegrotingen van 2020²² en 2021²³ structureel de drie thema's Ruimtelijke Adaptatie, Energieneutraal en Duurzaam en circulair tekstueel worden weergegeven. De programma's Energieneutraal en Duurzaam en circulair worden organisatorisch echter als programma CDE uitgevoerd. Volgens het Programmaplan Duurzaam WSHD kent CDE een structureel budget van € 250.000. Het Programmaplan Ruimtelijke Adaptatie geeft aan dat het budget per jaar € 500.000 bedraagt.

De programma's Ruimtelijke Adaptatie en CDE zijn alleen tekstueel en niet met cijfers in de P&C-documenten terug te vinden, waardoor de verantwoording hierover onduidelijk is.

Belangrijkste bevindingen:

- De begrotingscijfers, aangeleverd door de programma's, zijn niet herleidbaar in de begroting. Daarmee is het niet toetsbaar of bestedingen op koers liggen.
- De P&C-documenten geven geen inzicht de verantwoording en resultaten van de klimaatprogramma's

3.5 Aanpak realisatie van ambities

Hoe is de aanpak van het realiseren van de ambities georganiseerd?

Organisatorisch zijn de klimaatambities ondergebracht in programma's met de bedoeling deze in latere fase, vooralsnog onbekend wanneer, onder te brengen bij de kerntaken. Vooralsnog hebben de programma's eigen capaciteit met bijbehorende activiteiten.

Het Programmaplan Duurzaamheid geeft aan dat het programma CDE een stuurgroep kent waarin bestuurlijk, ambtelijk (afdelingshoofd Strategie en Beleid) en programma (programmamanager) participeren met een koppeling naar de Directieraad. De programmanager staat in verbinding met de afdelingshoofden over benodigde capaciteit en inspanningen voor projecten en met het programmateam voor de programmaondersteuning. Daarnaast functioneert een klankbordgroep waarin afdelingen en programmateam deelnemen. Het programmaplan beoogt de basis te zijn voor

²⁰ 'Begroting Programma Ruimtelijke adaptatie 2021', z.d.

²¹ 'Begroting Programma Ruimtelijke adaptatie 2022', z.d.

²² Waterschap Hollandse Delta, 'Programmabegroting 2020, Meerjarenraming 2021-2024', z.d.

²³ Waterschap Hollandse Delta, 'Programmabegroting 2021, Meerjarenraming 2022-2025', z.d.

het opstellen, implementeren en uitvoeren van het duurzaamheidsbeleid te zijn, met een uitwerking van de gestelde opgaven in de Agenda Duurzaam. De verantwoordelijkheid voor de uitvoering ligt bij de operationele afdelingen, die hieraan planmatig mee aan de slag moeten zijn. De beschreven stuurgroep voor dit thema is echter eind 2021 nog niet bijeen geweest.

Het programma Ruimtelijke Adaptatie kent twee stuurgroepen, te weten een bestuurlijke stuurgroep met Heemraad, Afdelingshoofd Strategie en Beleid en de programmamanager en een ambtelijke stuurgroep met afdelingshoofden SB, RA en BO en de programmamanager. De ambtelijke stuurgroep is volgens de verslagen vanaf november 2020 driemaal bijeen geweest. De RKC constateert dat de bestuurlijke stuurgroep nog niet bijeen is geweest.

Belangrijkste bevinding:

- De programma's hebben een duidelijk beschreven organisatievorm met daarbij bestuurlijke en ambtelijke betrokkenheid, maar de werking in de praktijk van de gekozen vorm is nog niet gerealiseerd. Enkel de ambtelijke stuurgroep van ruimtelijke adaptatie is bijeen geweest.

3.6 Rapportage

Hoe is de VV geïnformeerd over de voortgang van de realisatie van de ambities?

De VV is, nadat in 2019 de klimaatambities zijn vastgesteld, geïnformeerd via twee hoofdlijnen: enerzijds door de P&C-documenten zoals begroting, buraps en jaarstukken, en anderzijds door presentaties en separate beleidsnotities en –plannen.

De reguliere P&C-documenten bevatten vooral algemene informatie waarin de doelstellingen en voornemens centraal staan. De begrotingen van 2019 en 2020 gaven in de hoofdstukken "Samenvatting" en "Bestuurlijke Ambities" korte toelichtende tekst met doelen en voornemens. De begroting 2021 geeft eveneens korte tekst met speerpunten in het hoofdstuk "Samenvatting" en in het hoofdstuk "Programmaoverstijgende Ambities" extra toelichting op de speerpunten voor 2021.

In Waterwerken 2020 zijn de belangrijkste behaalde resultaten beschreven voor Ruimtelijke Adaptatie, Energie neutraal en Duurzaam en Circulair.

De Dashboard-rapportage, die de afgelopen periodes per maand verstrekt wordt, geeft geen informatie over de realisatie van klimaatambities in de programma's.

In de afgelopen maanden zijn enkele bestuurlijke informatiebrieven opgesteld om de VV nader te informeren over onder meer de thema's "Strategie en uitvoeringsagenda's klimaatadaptatie" en "de Stimuleringsregeling ruimtelijke adaptatie".

Via het nieuwe Waterbeheerprogramma 2022-2027 is de VV geïnformeerd over de doelstellingen van de programma's. Bij de beschrijving van de kerntaken in het Waterbeheerprogramma is door de programma's een inhoudelijke bijdrage geleverd die is opgenomen in de uitwerking van de diverse speerpunten per kerntaak.

In het nieuwe Waterbeheerprogramma 2022-2027 worden KPI's benoemd, maar aansluiting met de VV-werkgroep Stuurinformatie wordt daarbij niet aangegeven. In de Agenda Duurzaam worden geen KPI's geduid.

De RKC constateert dat de informatie die de VV in diverse vormen wordt aangereikt onvoldoende beeld biedt van de huidige status van de realisatie van klimaatambities en welke stappen benodigd

zijn om die ambities in 2050 te behalen. Tegelijkertijd constateert de RKC ook dat de VV niet om dergelijke informatie vraagt.

Belangrijkste bevindingen:

- De informatie aan de VV betreffende klimaatdoelstellingen en daarvoor beoogde en gerealiseerde activiteiten geeft de VV onvoldoende inzicht om de huidige status van realisatie van klimaatambities te bepalen
- Er is geen aansluiting waar te nemen tussen de Agenda Duurzaam, KPI's volgens Waterbeheerplan en VV-werkgroep Stuurinformatie

Referenties

- Arcadis. 'Klimaatmonitor Waterschappen - Verslagjaar 2020', 17 september 2021.
- Arcadis. 'Strategie Klimaatadaptatie Voorne-Putten - Werkregio Voorne-Putten', z.d.
- Arcadis. 'Uitvoeringsagenda Brielle - Beschrijving activiteiten klimaatadaptatie 2021-2024'. 17 maart 2021.
- Arcadis. 'Uitvoeringsagenda Eiland Voorne-Putten - Beschrijving activiteiten klimaatadaptatie 2021-2024'. 17 maart 2021.
- Arcadis. 'Uitvoeringsagenda Hellevoetsluis - Beschrijving activiteiten klimaatadaptatie 2021-2024'. 17 maart 2021.
- Arcadis. 'Uitvoeringsagenda Nissewaard - Beschrijving activiteiten klimaatadaptatie 2021-2024'. 17 maart 2021.
- Arcadis. 'Uitvoeringsagenda Westvoorne - Beschrijving activiteiten klimaatadaptatie 2021-2024'. 17 maart 2021.
- 'Begroting Programma Ruimtelijke adaptatie 2021', z.d.
- 'Begroting Programma Ruimtelijke adaptatie 2022', z.d.
- Cirkellab. 'Routekaart Innovatie', januari 2018.
- E. Meuter. 'Opgaveplan Duurzaamheid 2016-2019 - Tussenevaluatie en doorkijk'. Waterschap Hollandse Delta, 12 februari 2018.
- Gemeente Hoeksche Waard. 'Hoeksche Waard Klimaatbestendig - Uitvoeringsagenda Klimaatadaptatie'. 27 mei 2021.
- J. Callenfels, M. Aartsen, en S. Duifhuizen. 'Programmaplan Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie 2020-2021'. Waterschap Hollandse Delta en TwynstraGudde, 26 augustus 2020.
- J. Smitsman. 'ALM-studie zuiveringskring Spijkenisse - Samenvatting fase 2; variantenstudie'. Ridderkerk: Waterschap Hollandse Delta, 28 augustus 2019.
- J. Smitsman. 'ALM-studie zuiveringskringen Goeree-Overflakkee - Samenvatting fase 2; variantenstudie'. Ridderkerk: Waterschap Hollandse Delta, 28 augustus 2019.
- Ministerie van Infrastructuur en Milieu en Ministerie van Economische Zaken. 'Deltaprogramma 2018 - Doorwerken aan een duurzame en veilige delta', september 2017.
- Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Ministerie van Economische Zaken, Ministerie van Verkeer en Waterstaat, en Unie van Waterschappen. 'Klimaatakkoord Unie en Rijk 2010 - 2020', 12 april 2021.
- 'Programmaplan Duurzaam WSHD'. z.d.
- R. Dijcker, J.R. van den Acker, T. Streefland, S. Hendriks, en M. Tauber. 'Hollandse Delta circulair en duurzaam'. Witteveen+Bos & Metabolic, 24 maart 2020.
- Waterschap Hollandse Delta. 'Agenda Duurzaam WSHD - Handelingskader duurzaam werken (status: concept)', 8 november 2021.
- Waterschap Hollandse Delta. 'Maat op klimaat - Op weg naar een veilige en schone toekomst'. Ridderkerk, 31 januari 2019.
- Waterschap Hollandse Delta. 'Programmabegroting 2020, Meerjarenraming 2021-2024', z.d.
- Waterschap Hollandse Delta. 'Programmabegroting 2021, Meerjarenraming 2022-2025', z.d.
- Waterschap Hollandse Delta. 'Samen kijken naar water - Routekaart Ruimtelijke Adaptatie 2019-2022', december 2019.
- Waterschap Hollandse Delta. 'Waterbeheerprogramma 2022-2027', 31 maart 2021.
- Waterschap Hollandse Delta. 'WSHD Energieneutraal 2030 - Routekaart 2018-2030', 22 november 2018.

Overige geraadpleegde referenties

Inspiratieboek Klimaatadaptatie, 2018

Procesplan Uitwerking ambitie Circulair en Duurzaam, 4-12-2018

Tussenevaluatie Opgaveplan Duurzaam 2016-2022, 12-2-2018

Bestuurlijke Kaders ALM-studies Zuiveren, 27-11-2019

Presentatie Circulaire Economie WSHD, 22-9-2020

MT-presentatie Circulaire Economie, 17-9-2020

Eindrapport Toekomstverkenning WSHD, 6-3-2020

Handreiking Ruimtelijke Adaptatie “wat wil WSHD”, mrt 2021

P&C documenten 2021 en 2022

Bijlage 1. Geïnterviewde functionarissen

Beleidsadviseur ruimtelijke adaptatie (2x)

Beleidsmedewerker energie

Beleidsadviseur waterketen en duurzaamheid

Beleidsadviseur duurzaamheid

Hoofd afdeling Strategie en Beleid

Programmamanager Circulariteit, Duurzaamheid en Energieneutraal

Programmamanager Ruimtelijke Adaptatie